

még inkább a technikai szakmaisággal lenyűgöző művészet mímelésének illuzionistáinak hatása alatt élő befogadók azok, akik „a gyermek, az unokám is tud ilyet” újra és újra eluralkodó hétköznapi esztétizálás kényelmes hamisságával mérik a kiállítást. Pedig e közhely éppen azt a felismerést rejti, hogy a felnőttég, a hétköznapi világba való erős beágyazottság az, ami meggátolja, hogy a világot az unokáinkhoz hasonlóan a maga egyszerű nagyszerűségében lássuk, ahogy azt a költő is látta. Érdekes következtetésekre ad alkalmat az a felmérés, amelyet egy lelkes rajztanárnőnek, Muzsik Hajnalkának köszönhetünk, aki a helyi gimnázium szinte minden tanulójával néhány soros fogalmazványt íratott a Weöres-rajzokról. A több tucat „elemzés” nagyszerű látletele egy átlagos vidéki gimnázium diákjaira jellemző kultúrafogyasztói képességnek. Biztató, hogy a Weöres-féle rajzok egyszerűsége láthatóan számos rést volt képes nyitni a tankönyvi és a pedagógusi paneleken, valamint a kamaszos dac elutasító magatartásának falán, majd keresztülfurakodva a szubkulturális kasztok ízlésburkain is képes volt eljutni a fiatalok „én”-jéhez.

– *Várható-e egy Weöres-album megjelenése, rajzainak széles közönséghez való eljuttatása?*

– A Weöres-rajzokat a Szolnokon megjelenő Eső című lap különszámaként a költő 90. születési évfordulója alkalmából a Hatvany Lajos Múzeumban megnyílt *Az ember és környéke* című kiállítás katalógusaként akartuk az olvasókhöz eljuttatni; sajnos elképzelésünkhöz a költő szellemi örökségét „gondozó” ügyvédi iroda nem járult hozzá. Csak remélhetjük, hogy egy későbbi szerencsésebb pillanatban és kontextusban a rajzok könyv formában való kiadásával is kirukkolhatunk.

„A MŰVÉSZI SŰRÍTÉS NAGYMESTERE”

*Valló Péter rendezővel A holdbéli csónakosról és Weöres Sándorról
Nedbál Miklós beszélget*

Weöres Sándor 1941-ben írta *A holdbéli csónakos* című darabot, amelyet harminc évvel később a Thália Színházban állítottak először színpadra. Azóta több feldolgozás is született, a legújabb októberben lesz

látható a Nemzeti Színházban. Valló Péterrel, a rendezővel a darab sokszínűségéről, kihívásairól, a csúcshódításáról és Weöres Sándorról beszélgettünk.

– A gyermeknap alkalmából Weöres Sándor köré épülő program várta az érdeklődőket a Nemzeti Színház kertjében, a zikkuratban és a labirintusban. A műsor nagy része Weöres Sándorhoz kapcsolódott, művei adták a rendezvény vázát. Színészek verseit mondták el, a Kalácska megzenésített dalokat adott elő. Gyermekrajzversenyen a résztvevőknek egy rövid szinopszis alapján Pávaszem kisasszonyt vagy a Medvefiát kellett lerajzolni. Emellett Vitéz László, kézműves foglalkozások, mesésátor, táncosok és egyéb gyermekprogramok várták a családokat. Nemrég kezdődtek el *A holdbéli csónakos* próbái, részben ez is volt az apropója annak, hogy e köré szerveződjön a nap. Habár sokan úgy vélik, hogy ez egy gyerekdarab, véleményem szerint ez egyáltalán nem így van. Egy gyermeki képzelet – illetve a költői fantázia, de a kettő nem áll egymástól olyan távol – működteti *A holdbéli csónakos* történetét, de a darab szinte minden kérdése, gondolata a felnőtteket szólítja meg. A legnehezebb feladat: mindezt úgy megfogalmazni színházi eszközökkel a gyermekek és a felnőtteknek számára egyszerre, hogy az eredeti mű ne csorbuljon.

– *Hogyan lehet e kettősséget – hogy különböző korosztályok egy időben élvezzék a darabot – áthidalni?*

– A gyerekek a szívükkel olykor sokkal több mindent megértenek, mint mi az agyunkkal. Erre próbálok építeni, az érzelmi receptorokra hatni, jelentekkel, képekkel, a szövegek felett próbálok kibontani a szöveg sugallta képeket. Amit a szívével is megért az ember. Emellett a gyerekek elvárják, hogy a történet lineáris legyen. A mesében nem lehetnek bakugrások, hiszen akkor könnyen elveszíthetik a fonalat. Az író erre sokszor nem figyelt, olykor félmondatokban utal arra, hogy mi történik a szereplővel, s ilyenkor még az idősebbek számára is kieshet egy-egy fontos rész. Olykor ezeket a kevésbé kibontott elemeket jobban ki kell emelni, érzékeltetni.

– *A szöveghez mennyire tudott hű maradni az ilyen dramaturgiai változtatások során?*

– Nem írtam hozzá, sőt inkább kihúztam belőle, hiszen arra is tekintettel kell lenni, hogy a darab nem tarthat késő estig, hiszen a gyerekeknek le is kell feküdniük. Sok helyszín van, amelyek nagy képeket kívánnak, erre is ügyelni kellett. Néhol megváltoztattam a dalszöve-

geket, mert bizonyos szövegek – például a végén – az idő múlásával gyermekdalokká is váltak, s egy szuverén műalkotásban nehéz lenne ezektől eltávolodni. Emellett a cselekménytől is elvonják a figyelmet, főleg a gyerekekét. Weöres játékoságához néha hozzányúlók, de a szöveghez nem. A dalolt részek a legnehezebbek, mert olyan költői gazdagság, sűrűség és szépség rejlik bennük, amihez nehéz felkapaszkodni. Különös mélységű gondolkodás és egyben gyermeki fantázia jelenik meg bennük, ami nagy kihívást jelent. Egy fontos változás azért van: Weöresnél a centrális figura Vitéz László, aki hol mesélt, hol benne volt a cselekményben. A folyamatos nézőpontváltogatás miatt a gyermekeknek zavaró lehet a szerepe, ezért a történetbe helyeztem bele a figuráját.

– *A kor, amelyben a darab született, mennyire van jelen a műben?*

– Már az előkészületek során a darab tartalmából, jelentéséből, megírásának szándékaiból, filozófiai nézeteiből, elméleti háttéréből indultam ki, abból, amelyben született. Egy vidéki költő megír egy művet a negyvenes évek elején, amely egy képzeletbeli ős-Magyarországon játszódik bohókás, bolondos karakterekkel – Vitéz László, Paprika Jancsi, Bolond Istók, egy hiú úrilány, Pávaszem kisasszony. Az akkori trendekkel teljesen szembenáll az érzelmeiben talán „legmagyarabb” költő ezen munkája. *A holdbéli csónakos* elsősorban felnőtteknek szól. Kezeli a civilizációk közti különbségeket és hasonlóságokat – kelták, sumérok, kínaiak stb. –, s ezek ütköznek egy embriónális állapotban lévő, az identitását kereső, önállónak megmaradni akaró kis nemzettel. Nehéz ezt színpadon megfogalmazni, mert elvont fogalmakat nem könnyű átültetni a tárgyyszerű, gyakorlatias színház nyelvére. A nagy elvágódás, a vonzalom a transzcendentális iránt szintén központi kérdés. Milyen könnyű beleszeretni a Holdba, és milyen nehéz észrevenni a mellettünk lévő szépségeket! A hétköznapiság és az elérhetetlenség közötti séta megint inkább felnőtteknek szóló gondolat, amely szintén nehezen megfogható. Ugyanakkor, a trendekkel szemben, de a kor vidéki színházának színvonalának megfelelően írta meg Weöres Sándor a művet. A nagy festett függönyök előtt, sok vásári, vurstliszerű képekkel, kicsit a vándorszínház színikultúrára emlékeztető elemekkel, s ennek a restaurálását várná el a darab. Másfelől tele van csodákkal, fantáziaképekkel, s emiatt modernebb vizualitást vár el a mai néző. Meg kell próbálnunk megjeleníteni ezt a kettőséget, de nem szeretnék technikai zűrzavart magam körül. Megpróbáltam a kézimunka-látással helyettesíteni a nagy me-

chanikus masinériában való gondolkodást. A technika és az anyagi lehetőség rendelkezésünkre áll, ezt elsősorban a bábjáték-részre fordítom. Egy komplett bábjáték nagyon munkaigényes, nagy költségekkel járó, sok energiát igénylő művészet.

– *A műben sok nép jelenik meg.*

– A darab a trójai időkben játszódik, s e régi kultúrákról – keltákról, suméerekről, kínaiakról, krétaiakról – mindenkinek van valamilyen kialakult képe. A fiktív magyar ősmitológiát a szerző belehelyezi az *Odiüsszeia*, az *Iliász*, a *Gilgames-eposz*, az indiai mondakör világába. Lám, a mi kultúránk is lehetne, volt is ehhez hasonló. Viszi Paris Helénát, viszi Medvefia Pávaszem kisasszonyt. Ha kicsit sántítva is, de a magyar kultúra is tudja mindazt, amitől az európai civilizáció annyira odavan. Sok rokonértelmű, hasonló elem van a mitológiákban. A kulturális identitás is fontos eleme a darabnak, ez abban a jelenetben a legegységesebb, ahol Szép Helenával énekel versenyt Pávaszem királykisasszony. Görög versmértékben megírt sorok és a legősibb magyar versformák egymás mellett. Kihangsúlyozódik a görög szépség, de ráeszmélünk a magyar verselés gyönyörűségére is.

– *Mennyire volt elégedett Wöres Sándor saját színdarabjainak feldolgozásával?*

– Volt egy szomorkás nyilatkozata, amelyből kiderül, hogy nem volt túlságosan elégedett a színházi rendezésekkel. Nem is könnyű feladat. Öntörvényűen szerkeszt, nem a klasszikus színházi konvenciókat használja – nem egy könnyen meghatározható állomása a színházi kultúra folytonosságának, amelyben felnőtünk, amelyet elsajátítottunk – és ezért küszködünk sokat a darabjaival, s nehezen tudunk e sajátos elvárásnak megfelelni. Ezért e boldogtalanság, amely egykori nyilatkozatából árad. Sokat módosult a róla kialakult kép, s most, hogy már nem aktuálpolitikai szinten kell, lehet értelmezni, hanem lehet mélyebben is gondolkodni írásairól – nem úgy, mint a nyolcvanas években –, abban bízom, hogy egyre közelebb kerülhetünk hozzá. Arra törekszem, hogy ne e magasra helyezett lécz alatt szaladgáljunk, hanem át tudjuk ugrani ezt a magasságot. Hosszú idő után lehetett bemutatni *A kétfejű fenevad avagy Pécs 1686-ban* című darabot, s a legfontosabbnak azt tartottuk, hogy végre elhangozhasson az a mondat, hogy „Le a világtörténelemmel”. Pedig a mű egésze rengeteg rétegből épül fel. Sok mindent nem értettem korábban, s egyre több minden válik világosabbá vele kapcsolatban.

– *Milyen kép él önben Weöres Sándorról?*

– Sokan kisgyermeki lényként jellemezik, s közben hihetetlenül, nagyon felnőtt és intellektuális szerző. Rengeteg ravaszság, huncutság, csibészség van abban, ahogyan „odalökte” nekünk például ezt a színdarabot. „Tessék, kezdjetelek vele valamit” – mondhatná. Tele nagy váltásokkal, bukfencekkel, lelki bakugrásokkal, szellemi erőterek változtatásaival. Olykor két sorban elintéz kozmikus kérdéseket, problémákat. A művészi sűrítés nagymestere, a látszólagos játékos formák mögött nagyon véres és komoly tartalmak húzódnak meg. *A holdbéli csónakos* nagy mű, a magyar színházművészet egy, még megmászásra váró csúcsa. Opera is készült belőle, sokan nekiláttak, mindig közelebb kerülünk hozzá, a megértéséhez. Abban reménykedem, hogy ezzel rendezéssel is közelebb juthatunk a darabhoz és Weöres Sándorhoz.